

DE DAG VAN HET OVERLIJDEN VAN JOHAN OOMS

“Het is alsof ik in een draaimolen zit” zegt Johan opeens. Kathenka en ik kijken elkaar aan. Ruim tien minuten daarvoor had hij het laatstewilmiddel ingenomen. “Goed teken Johan, het begint te werken.” roep ik uit. Meteen voel ik me bezwaard over het enthousiasme in mijn stem. Maar dit is waarnaar Johan lang en vol overtuiging heeft uitgekeken. Sterven in eigen regie. Hij vond zijn leven voltooid.

*Jaap van Riemsdijk
26 mei 2020*

Acteren: Johans lust en leven

Johan Ooms speelde tussen 1968 en 2004 een kleine honderd toneelrollen bij vooraanstaande gezelschappen, waaronder een aantal glanzende hoofdrollen. Daarnaast kwam er veel film- en televisiewerk op zijn pad. Een aandoening aan de stembanden maakte het spelen op toneel onmogelijk. Tot zijn immense verdriet. Af en toe lukte een kleine televisierol nog. Johans laatste optreden was in 2016 in de televisieserie *Flikken Maastricht*.

Acteren was Johans lust en leven. Toen hij daartoe niet meer in staat was, brokkelde zijn levenslust af. Behalve het stemprobleem kreeg hij andere lichamelijke ongemakken. Johan begon er steeds meer naar te verlangen *definitief te gaan liggen*, zoals hij het noemde. Maar dan wel in eigen regie, zonder tussenkomst van een dokter. Johan werd lid van de Coöperatie Laatste Wil (CLW) die de mogelijkheid bepleit van een zelfgeregisseerd levenseinde met behulp van een laatstewilmiddel. En zo kwam ik Johan, die ik uit de vriendenkring al kende, tegen bij een algemene ledenvergadering van de CLW.

Het innemen van het laatstewilmiddel en het stervensproces

Op 14 mei 2020 om 10.45 uur neemt Johan capsules met een laatstewilmiddel in. Hij had zich zorgvuldig voorbereid via de algemene informatie op het besloten ledendeel van de website van de CLW. Vriendin Kathenka en ik zijn erbij. Hulp bij zelfdoding is strafbaar en daarom waarschuwt de CLW ervoor dat aanwezigen alleen troost en morele steun mogen bieden. Zelfs het water waarmee Johan de capsules doorslikt, reiken wij hem niet aan.

Rond 11.00 uur wordt Johan duizelig, gevolgd door koude rillingen, tintelende vingers en darmklachten. Als we ernaar vragen zegt hij geen hoofdpijn en geen braakneigingen te hebben. De daartegen tevoren ingenomen medicatie doet haar werk.

Om circa 11.15 uur wordt Johans lichaam onrustiger. Hij ademt uit met pufjes, kreunt af en toe en beweegt soms met armen en benen. Communicatie is nog mogelijk. We proberen hem met woorden te steunen om zijn missie te volbrengen. “Volhouden, Johan. Dadelijk verlies je het bewustzijn en merk je niets meer”. Plotseling zegt Kathenka liefdevol: “Je ziet er jonger uit”. Inderdaad, verslapping van de spieren maken de trekken in Johans gezicht zachter. Hij begrijpt het en glimlacht.

Tegen 11.30 uur wordt Johan verward en begint te ijlen. Enige tijd daarna lijkt hij het bewustzijn te verliezen. Het ijlen stopt. We zien af en toe kleine

spiertrekkingen. We horen Johan zwaar en schokkerig ademen en ook rochelen. Geleidelijk verdwijnen deze verschijnselen. Vanaf 12.00 uur stukt de ademhaling nu en dan. Johan glijdt vredig weg uit het leven. Opeens is het stil. We wachten tien minuten om zekerheid te hebben. Het is 12.30 uur, een uur en drie kwartier na het innemen van het middel.

Halverwege het stervensproces zal Johan het zwaar hebben gehad. Toch kregen Kathenka en ik niet de indruk dat hij de mensonterende doodsstrijd moest leveren die enkele (vermeende) deskundigen in de media hebben gesuggereerd. Johan wist dat een deel van het traject moeilijk zou kunnen zijn. Zijn intense verlangen om te sterven zal hem geholpen hebben. Die gedachte heeft Kathenka en mij gesteund bij de aanblik van de voor Johan lastige momenten. Ook hebben we troost geput uit de boodschap die de CLW haar leden geeft: *gewoon* doodgaan is vaak ook niet gemakkelijk.

De melding en de justitiële behandeling van het overlijden

De melding aan de huisarts

Tien minuten na ons vermoeden dat Johan overleden is, belt Kathenka de huisarts. Die was door Johan op de hoogte gebracht van zijn voornemen en ook van de dag van uitvoering. Tot grote blijdschap van Johan probeerde de huisarts hem niet op andere gedachten te brengen. Zij kenden elkaar vele jaren en Johans doodswens was enkele keren onderwerp van gesprek geweest. De huisarts toonde begrip en respect voor de keuze.

Wanneer Kathenka de huisarts aan de telefoon krijgt, vertelt hij die ochtend de dienstdoende gemeentelijk lijkschouwer al geïnformeerd te hebben over een te verwachten melding van zelfdoding. De huisarts adviseert Kathenka 0900-8844, het algemene servicenummer van de politie, te bellen en te vragen de lijkschouwer te sturen. Zelf heeft hij het druk met een spoedgeval en zijn komst zal geen toegevoegde waarde hebben. Zelfdoding is een niet-natuurlijke dood, waarbij niet de behandelend arts, maar de gemeentelijk lijkschouwer het overlijden moet vaststellen.

De melding aan het servicenummer van de politie (0900-8844)

Het verzoek om de door de huisarts al geïnformeerde lijkschouwer te laten komen wegens een niet-natuurlijke dood met een laatstewilmiddel leidt bij de centralist tot verwarring met euthanasie. "Er hoort een arts bij u te zijn en die is er kennelijk niet...". Ondanks toelichting van onze kant rukken brandweer, twee politieauto's en een ambulance met loeiende sirenes uit. Men wil direct proberen te reanimeren. Het door Johan opgestelde behandelverbod bewijst zijn waarde. De ambulancemedewerkers vertrekken na enkele minuten.

Het contact met politie en recherche

Kathenka en ik zijn in eerste instantie verdachten en mogen van de politie de "plaats delict" niet verlaten. Bij de ingang van het appartementengebouw houdt een agent de wacht. Al gauw arriveert de recherche. Dankzij Johans schriftelijke verklaringen, die op tafel liggen, keert het tij snel. Ook omdat ik mijn filmopnames kan laten zien waarop Johan de capsules inneemt. Daarin zegt hij zijn dood vrijwillig, zonder hulp en niet onder druk in gang te zetten. Kathenka en ik zijn dan niet langer verdachten en krijgen de status van getuige. Er wordt

een foto gemaakt van onze identiteitsbewijzen. We worden allebei afzonderlijk gehoord. Het ijs ontdooit en er ontstaat een prettig contact met politie en recherche. Erkend wordt zelfs dat overlijden met een laatstewilmiddel voor alle betrokkenen veel humaner is dan de dood op een spoorbaan of na het springen van een gebouw.

Kathenka en ik krijgen informatie over de mogelijkheid van opvang en nazorg door de Stichting Slachtofferhulp Nederland.

De camera waarmee ik de filmopnames heb gemaakt, neemt de recherche mee om de beelden te kopiëren voor het dossier. Ik was daarop voorbereid en heb bewust niet met mijn mobiele telefoon gefilmd.

De volgende ochtend krijg ik een attent telefoontje van de wijkagent die condoleert en vraagt of hij iets kan betekenen. De politie is dan je beste kameraad.

Na enkele dagen leveren dezelfde twee rechercheurs de camera bij mij thuis af.

Het contact met de gemeentelijk lijkschouwer

Bij zelfdoding is sprake van overlijden dat niet langs natuurlijke weg heeft plaatsgevonden. De dood en de doodsoorzaak moeten daarom door de gemeentelijk lijkschouwer, een forensisch arts van de GGD, na onderzoek vastgesteld worden.

De lijkschouwer treedt ons sympathiek tegemoet en gaat samen met de politie aan het werk. Hij neemt bloed en urine af om te laten analyseren. Daaruit zal moeten blijken dat het laatstewilmiddel de doodsoorzaak is. Het onderzoeken van Johans lichaam in een ziekenhuis vindt de arts niet nodig. In deze zin adviseert hij de Officier van Justitie die daarover het laatste woord heeft.

Het contact met de Officier van Justitie

Al het overleg met de Officier van Justitie wordt telefonisch gevoerd door de politie, de recherche en de lijkschouwer. Zelf hebben wij geen contact. Het verlossende woord van de Officier van Justitie komt spoedig en volgt het advies van de lijkschouwer. Johans lichaam hoeft niet voor gerechtelijke sectie naar een ziekenhuis te worden overgebracht en wordt vrij gegeven. We kunnen de begrafenisondernemer bellen.

Na afloop

Het is 17.00 uur. De enkele dagen eerder al op de hoogte gestelde begrafenisondernemer was er binnen een half uur en brengt Johan naar een mortuarium. Op het aanrecht in de keuken zien we een fles wijn staan. Zou Johan die voor ons klaar gezet hebben? Kathenka en ik aarzelen geen moment. Geëmotioneerd door alle gebeurtenissen, maar voldaan heffen we het glas op Johan, zijn vastberadenheid en zijn moed. En op een toekomst waarin hopelijk gruwelijke suïcides dank zij humane laatstewilmiddelen voorkomen kunnen worden.

Naschrift

De Coöperatie Laatste Wil streeft ernaar dat haar leden binnen de wettelijke kaders over een laatstewilmiddel kunnen beschikken. Het verstrekken van een laatstewilmiddel is onder de huidige wetgeving strafbaar als hulp bij zelfdoding. Ook mag de CLW niet organiseren of faciliteren dat leden gezamenlijk een laatstewilmiddel aanschaffen en onderling verdelen. Het Openbaar Ministerie

heeft dit aangemerkt als een mogelijk criminele handeling. Wél is het de CLW toegestaan algemene informatie te geven over legaal verkrijgbare, humane en betrouwbare laatstewilmiddelen. Zij doet dat op het besloten ledendeel van haar website.

Langs die weg heeft Johan Ooms zich op de hoogte gesteld van mogelijkheden om een zelfgekozen levenseinde te realiseren. Op eigen initiatief en zelfstandig heeft hij het laatstewilmiddel aangeschaft. Het middel was niet afkomstig van of verkregen door tussenkomst van de CLW.

Bij velen bestaat onduidelijkheid over de vraag of naasten aanwezig mogen zijn bij een zelfdoding. Ook Johan was bang ons daarmee in juridische problemen te brengen. Ik heb hem van het tegendeel kunnen overtuigen. Als naaste mag je erbij zijn op voorwaarde dat je je onthoudt van handelingen die beschouwd kunnen worden als hulp bij zelfdoding. Troost en morele steun geven is toegestaan. Direct of indirect helpen is verboden. Zelfs het opendraaien van de deksel van een potje met het laatstewilmiddel en het aanreiken van een glas met water om het middel door te slikken.

Met een behandelverbod wordt voorkomen dat hulpverleners reanimeren en/of het lichaam naar een ziekenhuis ter behandeling overbrengen. Een volmacht aan een aanwezige naaste kan waarborgen dat het behandelverbod wordt nageleefd.

Johan was niet alleen lid van de CLW, maar ook van de Nederlandse Vereniging voor een Vrijwillig Levenseinde (NVVE) en gebruikte de door de NVVE opgestelde modellen van behandelverbod en volmacht.

Een vrijwaringsverklaring en het maken van filmopnames, met name van het zelfstandig innemen van het laatstewilmiddel, zijn belangrijk ter vrijwaring van de aanwezigen. Johan gebruikte het model *Verklaring inzake autonoom handelen bij levensbeëindiging in eigen regie* van de CLW.

Op het ledendeel van de website van de CLW is meer informatie te vinden over voorbereiding, uitvoering en afwikkeling van een levenseinde in eigen regie.

Als de hierboven vermelde regels in acht worden genomen, hoeft niemand een naaste op het moment van de uitvoering van het zelfgekozen levenseinde in de steek te laten.